

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 20 (1015) 18 ТРАЎНЯ 2011 г.

Берасцейскія чыноўнікі не ведаюць або не хочуць ведаць, што робіцца ў Берасцейскім універсітэце

Пасля з'яўлення ў СМИ выказвання загадчыка аддзела адукцыі Ленінскагарайвыканкаму Берасця спадарыні Бярковіч, што ў Берасцейскім універсітэце імя Пушкіна ціпер німа выпускаў настаўніц пачатковых класаў, якія б вучылі дзяцей на беларускай мове, старшыня ТБМ Алег Трусаў звярнуўся да рэктара Берасцейскага ўніверсітэта сп. Часноўскага М. Э. і атрымаў адказ, які гаворыць пра адваротнае.

Грамадскае аб'яднанне
«Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны»
220034, г. Мінск вул. Румянцава, 13, тэл. 213-43-52, 284-85-11, факсы: рабочы 30157417233011 у адд. № 539 ААТ «Белтэлекомбанку», г. Мінск, код 739

14 красавіка 2011 г. № 41

Сп. Часноўскаму М. Э.,
рэктару ўстановы адукцыі
«Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт
імя А. С. Пушкіна»
224016, г. Брэст,
бульвар Касманаўту, 21

Паважаны Мечыслаў Эдвардавіч!

У СМИ з'явілася інфармацыя, паводле якой Брэсцкі раённы выканаўчы камітэт сцвярджае, што ў Бэрэсце німа беларускамоўных настаўнікаў пачатковых класаў. Гэта нібыта выклікана тым, што ў Бэрэсці дзяржаўным універсітэце німа выпускаў беларускамоўных настаўніц пачатковых класаў.

Гэта прыводзіць да таго, што бацькі, якія жадаюць, каб іх дзяцей навучалі ў пачатковай школе на дзяржаўнай беларускай мове, не могуць реалізаваць гарантаванае Канстытуцыяй права.

У сувязі з гэтым просім Вас арганізаваць у Вашым універсітэце беларускамоўную плыніці групы студэнтаў - будучых настаўнікаў пачатковых класаў.

Упэўненыя, што Вы падзяляеце занепакоенасць станам дзяржаўнай беларускай мовы, якую вызывають Кіраўнік нашай дзяржавы на нарадзе з рэктарамі беларускіх ВНУ 19 снежня 2006 г.

З павагай,
Старшыня ТБМ

Алег Трусаў

Міністэрства адукцыі
Рэспублікі Беларусь
Установа адукцыі
«Брэсцкі дзяржаўны
універсітэт імя А. С. Пушкіна»

(БрГУ імя А. С. Пушкіна)

Бульвар Космонавтаў, 21, 224016, г. Брэст
тэл. (0162) 23 33 40; факс (0162) 23 09 96
Е-майл: box@brsu.brest.by;
Р/р № 3632900000017 у
ААТ АБ «Беларусбанк», філіял 126, код 252,
г. Брэст, бульвар Космонавтаў, 94

Старшыні грамадскага аб'яднання
«Таварыства беларускай мовы
імя Францішка Скарыны»

Алегу Трусауву

Паважаны старшыня!

Падрыхтоўка настаўнікаў пачатковых класаў ў ўстанове адукцыі - «Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. С. Пушкіна» вядзеца ў адпаведнасці з дзяржаўнымі адукцыйнымі стандартамі спецыяльнасці 1-01 02 02 «Пачатковая адукцыя. Дадатковая спецыяльнасць».

Вучэбным планам названай спецыяльнасці, што зацверджаны Міністэрствам адукцыі Рэспублікі Беларусь, прадугледжваецца вывучэнне студэнтамі на дастатковым прафесійным узроўні як беларускай (у аўт. 670 гадзін), так і рускай моў (у аўт. 638 гадзін). Моўная падрыхтоўка маладых спецыялістаў дазваляе ім забяспечваць якаснае выкладанне вучэбных дысцыплін пачатковай школы на дзвюх дзяржаўных мовах.

Рэктар

М. Э. Часноўскі.

ISSN 2073-7033

20 траўня 2011 года
у межах кампаніі «Будзьма!»
адбудзеца паседжанне
«Беларуская тапаніміка»

Запрашоўца ўсе. Пачатак а 18 гадзіне.
Месца правядзення: вул. Румянцева, 13.

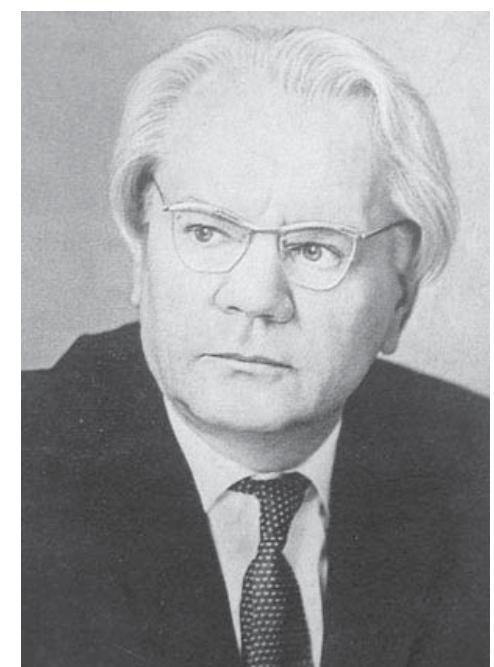
100 гадоў з дня нараджэння Васіля Віткі

ВІТКА Васіль (сапр. Крысько Цімох),
нарадзіўся 16.05.1911 г. у вёсцы Еўлічы Слуцкага раёна Менскай вобласці ў сялянскай сям'і.

Пасля заканчэння Слуцкай прафтэхшколы (1928) працаўшы слесарам на Бабруйскім дрэваапрацоўчым камбінаце, у заводскай шматтыражы (1929-1930), рэдакцыйных газет «Камуніст» (Бабруйск, 1930-1933), «Ударнік» (Жлобін, 1933-1935), «Чырвонае змена» (1935-1937), «Літаратура і мастацтва» (1937-1938) і часопіса «Полімъ рэвалюцый» (1938-1939). Уздельнічаў у паходзе Чырвонай Арміі ў Заходнюю Беларусь і да самага пачатку вайны працаўшы сакратаром Беластроцкага абласнога аддзялення СП БССР. З пачатку Вялікай Айчыннай вайны - у рэдакцыі газеты «Савецкая Беларусь», а з 1942 г. - у аддзеле прарапанды і агітациі ЦК КПБ рэдактарам масавых выданняў для акупаваных раёнаў. Супрацоўнічаў у сатырычных часопісах «Партызанская дубінка» і «Раздавім фашистскую гадзіну». З дня ўтварэння часопіса «Беларусь» (студзень 1944) працаўшы яго адказным сакратаром, з 1948 г. - намеснікам, з 1951 г. - галоўным рэдактарам газеты «Літаратура і мастацтва». У 1957-1974 гг. - галоўны рэдактар часопіса «Вясёлка». У 1974-1987 гг. - сябра сцэнарна-рэдакцыйнай калегі кінастудыі «Беларусьфільм». Сябра СП СССР з 1943 г. Узнагароджаны ордэнамі Кастрычніцкай Рэвалюцыі, двума ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, двумя - «Знак Пашаны» і медалямі. Заслужаны дзеяч культуры Беларускага ССР (1970).

Памёр 05.07.1996 г.

Друкавацца пачаў у 1928 г. Першы зборнік вершаў «Гартаванне» выдадзены ў 1944 г. у Маскве. Затым выйшлі зборнікі паэзіі «Поўдзень» (1946), «Вернасць» (1953), «Ружа і штык» (1958), «Паверка» (1961), «Вершы» (1968), «Беларускія калыханка» (1971), «Праводзіны лета» (1972), «Вышыні святла» (1977), «Случчына» (1981), «Трэція пеўні» (1988), зборнік сатыры і гумару «Для дома, для альбома і трохі для эпохі» (1983). Для дзяцей выдаў кніжкі паэзіі і вершаваных казак «Вавёрчына гора» (1948), «Бусліна лета» (1958), «Казка пра цара Зубра» (1960), «Дударык» (1964), «Азбука Васіля Віткі» (1965), «Казкі» (1968, 1976), «Чытанка-маліванка» (1971), «Хто памагае сонцу» (1975), «Ладачкі-ладкі» (1977), «Мы будуем метро» (1979), «Мінскія балады» (1982),

«Казкі і краскі», «Госці», «Загадка пра зярнітка» (усе 1984), «Дзецы» (выбраныя творы ў дзвюх кнігах, 1986), «Свята дружбы» (1987), зборнік апавяданняў «Зайчык-вадала» (1962). У 1973 г. выйшлі «Выбраныя творы» ў 2 тамах.

Аўтар п'ес «Прамені будучыні» (1948), «Шчасце паэта» (1951, пастаўлена ў 1952).

Напісаў многа літаратурна-крытычных і публіцыстычных артыкулаў на маральна-этичныя і выхаваўчыя тэмы. У 1977 г. выдаў кнігу дзённікаў, нарысаў і апавяданняў «Дзеци і мы», у 1982 г. - кнігу «Урокі», у 1988 г. - «Азбука душы». Адзін з аўтараў чытанак «Роднае слова» для 1 (1969), 2 (1970) і 3 (1988) класаў.

На беларускую мову пераклаў паэму Ў. Маякоўскага «Добра!» (1940, з Р. Лынкевічам), «Паны Галаўёвы» М. Салтыкова-Шчадрына (1956), кнігу В. Сухамлінскага «Блакітныя жураўлі» (1971), творы расійскіх, украінскіх, латышскіх, балгарскіх і польскіх пісьменнікаў.

Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР (1972) за кнігі «Беларускія калыханка», «Казкі» і «Чытанка-маліванка». У 1978 г. узнагароджаны міжнародным ганаровым дыпломам імя Х. К. Андэрсена з занясеннем прозвішча пісьменніка ў Ганаровы спіс дацкага казачніка.

Паважны юбілей

Мая Міхайлаўна

Яніцкая – адна з найстарэйших сяброў ТБМ. Такіх, як яна, актыўных і наўрымлівых, мы называем “залатым фондам”. Нягледзячы на свае гады – нарадзілася 22 траўня 1931 г. на хутары Валянтынава Зарэчынскага сельсавета Плещаніцкага (цяпер Лагойскага) раёна Менскай вобласці – і сёння плённа займаецца навуковай і грамадской дзейнасцю. У 1955 годзе атрымала вышэйшую адукцыю па спецыяльнасці эканаміст. Відаць гэты занятак быў не яе. І яна ў 1970 г. скончыла вочную аспірантуру Інстытута мастацтвазнаўства, этнографіі і фальклору Акадэміі навук БССР (ІМЭФ АН БССР). У 1974 г. абараніла кандыдатскую дысертацыю па спецыяльнасці “выяўленчае мастацтва”. З 1975 г. сябра Саюза мастакоў СССР. Па тэме дысертацыі надрукавала шэсць манаграфій. Акрамя таго, выдала брашуру “Фёдар Зільберт” (творчы партрэт мастака-кераміста). У 1985 г. была рэкамендавана да абароны доктарскай дысертацыі, але па сямейных абставінах не змагла пачаць у Москву на абарону. Увогуле, Мая Яніцкая даследуе гісторыю культуры Беларусі X–XX стст., у tym ліку стан выяўленчага і дэкаратыўно-прыкладнога мастацтва.

Яна – першы аўтар шматлікіх фундаментальных артыкулаў у 12-томавай “Беларускай Савецкай Энцыклапедыі”, “Кароткай Беларускай Савецкай Энцыклапедыі” і “Энцыклапедыі літаратуры і мастацтва Беларусі”; аўтар артыкулаў энцыклапедычнага даведніка “Францыск Скарына і яго час”, а таксама выдання Інстытута літаратуры АН БССР “Скарына і яго эпоха”. Адзін з аўтараў шматтомнага выдання ІМЭФ АН БССР “Гісторыя мастацтва Беларусі”. Яна – навуковы рэдактар, член рэдкалегіі і адзін з аўтараў такога фундаментальнага выдання, як 7-томавы “Збор помнікаў гісторыі і культуры Беларусі”. Навуковы кансультант 5-томавай “Энцыклапедыі літаратуры і мастацтва Беларусі”.

Аўтар прадмовы і складальнік раздзелаў па шкеле, фарфоры, фаянсе і металапластыцы ў каталоге выставы Міністэрства культуры БССР у г. Плоцку (ПНР) пад назвай “Мадэрн са збораў беларускіх музеяў”. Складальнік і аўтар уступнага артыкула да каталога выставы “Падвойныя дываны са збору Польшчы і Беларусі”. Складальнік і аўтар прадмоў да двух каталогаў суполкі “Пагоня” Беларускага саюза мастакоў – “Адраджэн-

не” і “Суполка “Пагоня” Беларускага саюза мастакоў”. Адзін з аўтараў і навуковы рэдактар першага ў Беларусі мультыменейнага выдання “Іканапіс. Традыцыі касцюм. Архітэктура. 100 рапортатаў з музеяў Беларусі”.

Складальнік раздзела “Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва” у альбоме “Беларусь – трэзуму тысячагоддзю”, прысвечанага выставе “Беларуское мастацтва дванаццатага стагоддзя”. Складальнік і аўтар тэксту раздзела “Кераміка” ў альбоме “Музей старожынабеларускай культуры”. Аўтар тэксту раздзела “Культура сёння” ў штогадовым выданні Міністэрства замежных спраў Беларусі “Беларусь. Факты”. Аўтар артыкулаў у перыядычных выданнях – 542, 108 – у газетах, 195 – у зборніках, 75 – у часопісах. Прачытала 44 даклады на міжнародных і рэспубліканскіх кангрэсах і семінарах.

Усяго яна апублікавала 920 артыкулаў, у tym ліку ў энцыклапедычных выданнях – 542, 108 – у газетах, 195 – у зборніках, 75 – у часопісах. Прачытала 44 даклады на міжнародных і рэспубліканскіх кангрэсах і семінарах.

Мая Яніцкая ўзнагароджана медалём “Ветэран працы” і медалём Беларускага саюза мастакоў “За заслугі ў выяўленчым мастацтве”. Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны разам з творчай суполкай “Пагоня” Беларускага саюза мастакоў шчыра віншуюць Маю Міхайлаўну з паважным юбілеем і пажаданнем добрага здароўя і творчых здабыткаў дзеля ўсладулення нашай Бацькаўшчыны.

Наши кар.

Шаноўнае спадарства!

27 траўня (пятніца) 2011 г.

адбудзеца сход сяброў ТБМ Кастрычніцкага раёна

г. Менска

ПАЧАТАК У 19.00.

АДРАС: вул. Румянцева, 13

Мовазнаўчы досвед

Успадкаваць, а не ўнаследаваць. “Разам з помнікамі стараўніцага доўлідства, руінамі гарадзішчаў і замчышчаў мы ўспадкавали ад мінілых пакаленняў і ўласныя географічныя назвы – своеасаблівы летапіс сваёй зямлі” (Назвы населеных пунктаў Рэспублікі Беларусь: Гродзенская вобласць: Нарматыўны даведнік. Пад рэдакцыяй В.П. Лемцюговай. – Мінск: Выдавецтва “Тэхналогія”, 2004. С. 7. Прадмова).

Успадкаваць паходзіць ад слова *спадкі*, якое падаецца ў слоўніках з тым жа значэннем, што і *спадчына*: “Беларуска-расійскі слоўнік” М. Байкова і С. Некрашэвіча” (Менск, 1926, с. 296): “*Спадкі, мн. – наследство... Спадчына, ж. – наследство*”.

Пацвярджаюць гэта і тлумачальныя слоўнікі. Так, у “Тлумачальным слоўніку беларускай літаратурнай мовы” (Мінск, 1996, с. 614) чытаем: “*Спадкі, -аў (разм.). Маё-масць, спадчына, якая пасля смерці ўладальніка пераходзіць у карыстанне каго-небудзь*”. “*Спадчына, -ы, ж. 1. Маё-масць, якая пасля смерці яе ўладальніка пераходзіць у чынон. уласнасць*”.

Ад слова *спадкі* ўтварылася *спадчына* (*спадк-ін-а-спадчына*) і прыметнік *спадкавы*, які ў слоўніку 1926 года фіксуецца з тым жа значэннем, што і *спадчынны (наследственный)*.

“*Наследовать (сов. унаследовать). Получить (получать) в наследство от кого-л.*» (Словарь русского языка. Том 2. Москва, 1982, с. 392).

“Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы” (1996, с. 376): “*Наследа-ваць. Атрымаць (атрымліваць) у спадчыну якія-небудзь уласцівасці, якасці бацькоў, прафесія*”. “*Наследнік. Асоба, якая атрымала спадчыну або мае права на яе атрыманне*”. Дзеялоў “*наследа-ваць*” ад “*наследие (наследство)*”. У беларускай мове адекватам назоўніка *наследие (наследство)*, як сведчыць перакладны слоўнікі, – *спадкі* і *спадчына*. Таму “асоба, якая атрымала спадчыну або мае права на яе атрыманне” – гэта *спадкае-меці спадчыннік*, але не “*наследнік*”. *Атрымаць у спадчыну...* – гэта ніяк не “*наследа-ваць*”. “*Руска-беларускі слоўнік*” пад рэдакцыяй прафесійных членоў АН БССР Я. Коласа, К. Крапівы і член-карэспандэнта АН БССР Я. Марачкіна, В. Ціханава, Ул. Сулкоўскага; габеленшчыкай: Л. Пятурль, Т. Маркавец-Бартлавай; графікай: Ул. Васюка і Я. Кулік; керамістай: Т. Васюк, Л. Панамарэнкі, Ф. Зильберта; мастакоў шкляной пластыкі: У. Жохава, В. Дзвінскай, К. Вакс, В. Сазыкнай, Л. Мягковай, У. Мурахвера, Т. Малышавай, Г. Ісаевіч, А. Федаркові, С. Лінке-

злучэння атрымаць у спадкі (спадчыну), інакш кажучы, кандансацыя гэтага слова – злучэння ў адно (вытворнае) слова.

Такую мадэль утварэння адпаведнай намінацыі мае і украінская мова: “*Успад-кувати < ‘удержати у спадок (спадчину)’*” (“Беларуска-украінскі слоўнік. Пад рэдакцыяй Р.П. Піўтарака. – Кіеў: Выдавецтва “Довіра”, 2006. С. 651–652).

Лексема *ўспадкаваць* годна запаўняе лексічную лакуну ў літаратурнай мове. Адсюль і вытворны ўспадкаванне, успадкаваны, успадкаванасць.

Як відаць, беларуская мова мае свае адмысловыя слова з коранем *спадк-/спад-* на месцы расійскіх з *наслед-*: *спадкі* і *спадчына* – *наследие (наследство)*, *спадчынник* і *спадкае-мец* – *наследник*; *успадчына* – *наследованный*; *спадчынада-вец* – *наследователь*; *спадчыннасць* – *наследственность*, *спадкаваць* – *наследовать*, *успадкаваць* – *унаследовать*.

Дык ці ёсьць вострая патрэба замяніць сваё, роднае на былы ўсесаузны стандарт?

Сочыва і варэнне. “*Мы сур'ёзна рыхтаваліся да зімы. Варылася сочыва з позніх чарніц, над печу віселі нізкі баравікоў, сушыліся дзікія яблыкі.*” (Маладосць. №4. С. 14)

Слова *со-чыва* падавалася ў перакладных слоўніках 1920-х гадоў: “*Сочыва н. – варенье*” (“Беларуска-расійскі слоўнік” М. Байкова і С. Некрашэвіча. Менск, 1926. С. 295). “*Варенье, вараны ў цукры ягады, сочыва. Усякага сочыва, з усяких ягад яны сабе за лета з цукрам наварылі (Ельскі)*” (В. Ластоўскі. Падручны расійска-крыўскі (беларускі) слоўнік. Коўна, 1924. С. 50-51).

Слова *со-чыва* падавалася ў перакладных слоўніках 1920-х гадоў: “*Сочыва н. – варенье*” (“Беларуска-расійскі слоўнік” М. Байкова і С. Некрашэвіча. Менск, 1926. С. 295). “*Варенье, вараны ў цукры ягады, сочыва. Усякага сочыва, з усяких ягад яны сабе за лета з цукрам наварылі (Ельскі)*” (В. Ластоўскі. Падручны расійска-крыўскі (беларускі) слоўнік. Коўна, 1924. С. 50-51).

Слова *со-чыва* падавалася ў перакладных слоўніках 1920-х гадоў:

“*Сочыва і варэнне. Мы сур'ёзна рыхтаваліся да зімы. Варылася сочыва з позніх чарніц, над печу віселі нізкі баравікоў, сушыліся дзікія яблыкі.*” (Маладосць. №4. С. 14)

Слова *со-чыва* падавалася ў перакладных слоўніках 1920-х гадоў:

“*Сочыва і варэнне. Мы сур'ёзна рыхтаваліся да зімы. Варылася сочыва з позніх чарніц, над печу віселі нізкі баравікоў, сушыліся дзікія яблыкі.*” (Маладосць. №4. С. 14)

Слова *со-чыва* падавалася ў перакладных слоўніках 1920-х гадоў:

“*Сочыва і варэнне. Мы сур'ёзна рыхтаваліся да зімы. Варылася сочыва з позніх чарніц, над печу віселі нізкі баравікоў, сушыліся дзікія яблыкі.*” (Маладосць. №4. С. 14)

Слова *со-чыва* падавалася ў перакладных слоўніках 1920-х гадоў:

“*Сочыва і варэнне. Мы сур'ёзна рыхтаваліся да зімы. Варылася сочыва з позніх чарніц, над печу віселі нізкі баравікоў, сушыліся дзікія яблыкі.*” (Маладосць. №4. С. 14)

Слова *со-чыва* падавалася ў перакладных слоўніках 1920-х гадоў:

“*Сочыва і варэнне. Мы сур'ёзна рыхтаваліся да зімы. Варылася сочыва з позніх чарніц, над печу віселі нізкі баравікоў, сушыліся дзікія яблыкі.*” (Маладосць. №4. С. 14)

Слова *со-чыва* падавалася ў перакладных слоўніках 1920-х гадоў:

“*Сочыва і варэнне. Мы сур'ёзна рыхтаваліся да зімы. Варылася сочыва з позніх чарніц, над печу віселі нізкі баравікоў, сушыліся дзікія яблыкі.*” (Маладосць. №4. С. 14)

Слова *со-чыва* падавалася ў перакладных слоўніках 1920-х гадоў:

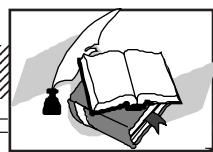
“*Сочыва і варэнне. Мы сур'ёзна рыхтаваліся да зімы. Варылася сочыва з позніх чарніц, над печу віселі нізкі баравікоў, сушыліся дзікія яблыкі.*” (Маладосць. №4. С. 14)

Слова *со-чыва* падавалася ў перакладных слоўніках 1920-х гадоў:

“*Сочыва і варэнне. Мы сур'ёзна рыхтаваліся да зімы. Варылася сочыва з позніх чарніц, над печу віселі нізкі баравікоў, сушыліся дзікія яблыкі.*” (Маладосць. №4. С. 14)

Слова *со-чыва* падавалася ў перакладных слоўніках 1920-х гадоў:

“*Сочыва і варэнне. Мы сур'ёзна рыхтаваліся да зімы.*

Знітаваныя вандроўкай

12 - 13 траўня суполка "Рубон" Наваполацкай гарадской арганізацыі Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны арганізавала шэраг творчых сустрэч з журналістам і паэтам Глебам Лабадзенкам, бардам Тациянай Беланогай, журналістам і літаратуразнаўцам Сяргеем Шапранам, а на адной з сустрэч прысутнічала сястра Васіля Быкова Валянціна Уладзіміраўна.

У чацвер на працягу дня сустрэчы адбыліся ў гімназіі №2 г. Палацка і школе №2 г. Наваполацка, а ўвечары выступоўцы завітаў ў бібліятэку імя Я. Коласа г. Наваполацка. На ўсіх сустрэчах слухачы былі эмацыйна ўзрушенны, зацікаўлены, актыўна ўдзельнічалі ў невялічкіх конкурсах, якія для іх ладзілі выступоўцы, за што атрымоўвалі падарункі ад кампаніі "Будзьма беларусам" і Наваполацкага ТБМ. З задавальненнем і цікаўнасцю слухалі Глеба Лабадзенку, які не толькі прэзентаваў ўнікальнае выданне апоўесці Уладзіміра Караткевіча "Ладдзяя Роспачы" ў непадцэнзурным выглядзе, але і расказаў шмат цікавых баек і выпадкаў з яго жыцця і вандровак. Слухачы смяяліся ўпокат. Задуменна слухі песні Таццяны Беланогай на вершы Максіма Багдановіча і Яўгеніі Янішчыц. Таццяна прэзентавала публіцы Палацчыны свой новы альбом "Ніткі", які яна запісала і выдала напрыканцы мінулага году. Усе адзначылі шчырасць творчасці і адкрыласць сэрца маладога барда.

Нечаканым для ўсіх стаўся прыезд на Палацчыну і журналіста, літаратуразнаўцы і навукоўца Сяргея Шапрана, які сціпла, аднак вельмі пасляхова выступіў з прэзентацыяй двухтомніка, прысвяченага жыццёваму шляху і творчасці Васіля Быкова. А ў пятніцу пасля вяртання з Ушаччыны творчы тандэм правёў сустрэчу са студэнтамі і відкладчыкамі ПДУ, асаблівасцю якой была ўнікальная магчымасць паслуছаць кранальныя і мілыя аповеды і ўспаміны пра Васіля Быкова яго роднай сястры, якія выклікалі вялікую зацікаўленасць і замілаванне аўдыторыі. Аўдыторыя тым часам разглядала кнігі пра Быкова, і "Ладдзю роспачы", якая не-

каму так спадабалася, што не вярнулася нават у рукі, таго, каму належала... Глеб пафіласофску паставіўся да гэтага і ўдумліва прамовіў: "Нуу, у мяне ёсьць яшчэ адна – апошняя..."
...Вядома, што вернуцца – кніжку ж забраць трэба!

Тым не менш, гасцям не хацелася з'язджаць са стара-

жытнай Палацкай зямлі, а нам не хацелася іх адпускаць. Разышліся на тым, што яны жартуюць-пагрозіў паабяцалі: "Мы яшчэ вернемся!"

...Вядома, што вернуцца – кніжку ж забраць трэба!

Зміцер Шчэрбік.

Музею Максіма Багдановіча ў Гародні - 25 гадоў

Музей Максіма Багдановіча ў Гародні адкрыты ў траўні 1986 года (вул. 1-га Мая, 10), як літаратурны аддзел Гарадзенскага дзяржаўнага гісторычно-археалагічнага музея, у дому, у якім жыла сям'я Багдановічаў.

З 1 студзеня 1995 г. музей працуе як самастойная ўстанова культуры. З лютага 2010 года музей зарэгістраваны як асобная юрдычна аздзінка ДУК "Гарадзенскі музей Максіма Багдановіча".

Літаратурны аддзел быў размешчаны ў 4-х пакоях дома (плошча экспазіцыі 56 м²). У гэтым доме з 1892 па 1896 гг. жыў беларускі паэт М. Багдановіч (у 1965 годзе на доме была ўсталявана мемарыяльная шыльда). У гэтым доме памерла маці Максіма. Экспазіцыя літаратурнага аддзела знаёміла з выглядам Гародні канца XIX – пачатку XX стагоддзяў. Тут быў змешчаны сямейны фотаздымкі і асабістыя рэчы паэта, прыжыщёвыя зборнік паэта "Вянок" (1913 г.), а таксама перавыдадзены ў

статусу самастойнай аздзінкі культуры площа экспазіцыі пашырылася – на сённяшні дзень яна складае 150 м². У экспазіцыйных залах і фондах 13.697 аздзінок захавання, у тым ліку 10.827 – асноўнага фонду (на 25.09.2007 г.).

Экспазіцыя мае залы: партрэтная галерэя знакамітых людзей; літаратурна-грамадскіх рух канца XIX – пачатку XX стагоддзяў; гродзенскі перыяд жыцця сям'і Багдановічаў.

Сць катырь мемарыяльныя пакой: кабінет бацькі, пакой маці, дзіцячы пакой, гасцёўня, а таксама аздзел "Га-

кспазіцыя. Зала I. Галіярэя славутых людзей Беларусі.

Зала II. Гарадзенскі перыяд жыцця сям'і Багдановічаў:

1. Гарадні на мяжы XIX-XX стагоддзяў;

2. Дзяцінства Максіма Багдановіча ў Гародні;

3. Бацька Максіма – Адам Ягоравіч Багдановіч;

4. Дзеці Багдановічаў;

5. Маці паэта – Марыя Апанасаўна Багдановіч (Мякота);

6. Пераезд сям'і Багдановічаў у Ніжні Ноўгарад;

7. Максімай літаратурны дэбют у газете "Наша Ніва";

8. Польскамоўны пісьменнік Гарадзеншчыны;

9. Этнографы і фалькларысты;

10. Гарадзенская панямонская інтэлігенцыя;

11. Прынямонне.

Зала III. Літаратурна-грамадскіх рух канца XIX – пачатку XX стагоддзяў:

1. "Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмерлі. Ф. Багушэвіч" (Паўстанне К. Каліноўскага);

2. Цётка (Алаіза Пащеківіч) і газета "Наша доля";

3. Выдавецкая суполка "Загляненіе сонца і ў наша аконца";

4. М. Багдановіч – паэт, перакладчык, літаратуразнаўца;

5. Яраслаўскі перыяд жыцця Максіма Багдановіча (творчыя аспекты жыцця паэта, зборнік "Вянок");

6. Нашаніўскі перыяд (дзеяньніцы газеты "Наша Ніва" 1906–1915 гг.);

7. Беларускае выдавецтва таварыства;

8. «Белы лебедзь» у промнях славы» (спонсар і мецэнат – Магдалена Радзівіл);

9. Пяць месеціў у Менску (Зоська Верас і Максім Багдановіч).

Зала IV. Мемарыяльны пакой:

1. Кабінет бацькі;

2. Мацін пакой;

3. Дзіцячы пакой;

4. Гасцёўня.

Зала V. Аздзел музея "Гарадзеншчына літаратурна: мінулае і сучаснае". Жыццё і творчасць знаных гарадзенскіх літаратаў мінулага і сучаснасці.

Магіла Марыі Апанасаўны Багдановіч (маці Максіма Багдановіча) на Гарадзенскіх праваслаўных могілках

больш позні перыяд. Другі раздзел быў прысвечаны наўедванню М. Багдановічам Рацкүшчыны. Экспазіцыя знаёміла з дзеяньнісцю газеты "Наша Ніва" і выдавецкай суполкі "Загляненіе сонца і ў наша аконца". Таксама тут быў прадстаўлены менскі перыяд жыцця і творчасці паэта і апошнія месяцы жыцця ў Ялце. У адным з пакояў быў узноўлены інтэр'ер кабінета-кватэры Багдановічаў.

Пры наданні музею

радзеншчына літаратурная: мінулае і сучаснае".

Сярод экспанатаў музея – асабістыя рэчы паэта, дакументы, пісьмы і іншыя рэчы сям'і Багдановічай, прадметы побыту канца XIX-га – пачатку XX ст., пісьмовыя сведчанні грамадскага і літаратурнага жыцця таго часу, літаратурна спадчына паэтаў і празаікаў Гарадзеншчыны – М. Васілька, А. Карпюка, В. Быкова, Л. Ялоўчык, Д. Бічэль, Ю. Голуба, А. Пяткевіча і інш.

Памерла плямянніца Янкі Купалы Ядвіга Раманоўская

7 траўня ў Менску памерла плямянніца Янкі Купалы – Ядвіга Юльянаўна Раманоўская, якая ўсё жыццё працавала ў музеі паэта, займалася ад самага пачатку яго стварэннем і фармаваннем фондаў, даследавала творчасць вялікага сваяка.

Пахаванне адбылося ў аўторак, 10-га траўня.

(Працяг. Пачатак у
напярэднім нумары.)

Польскі сойм зняў Радзівіла з пасады камандуючага войска і прызначыў на гэтага месца Скжынецкага. Новы галоўнамкамандуючы меў 45 гадоў, быў родам з Галіцыі, адукацыю атрымаў у Львове. Ва ўзроце 23 гады ён уступіў у войска Напалеона і ўдзельнічаў у паходзе на Расію 1812 г. Пасля стварэння Царства Польскага Скжынецкі жыў у Варшаве і быў камандзірам 8-га пяхотнага палка.

Скжынецкі загадаў свайму войску выйсці з Варшавы, і пачаўся шэраг большеменш значных бітваў, у адной з іх, пры Дэмбе-Велькай рускі 6-ты корпус барона Розена быў разбіты і страціў каля 4 000 забітых і 3 000 параненых. Рускія аўтары цівярджаюць, што параза была б яшчэ мацнейшай, каб не ўстайлівасць 47 рускага егерскага палка, якім камандаваў палкоўнік Квіцінскі – палік па нацыянальнасці. Але 26 траўня ў бітве пад горадам Астравенкай, польскія войска якое мела 40 000 супраць 70 000 рускіх, было разбіты і адступіла да Варшавы. Аднак пасля бітвы расейскія войска таксама было не ў лепшым стане, і таму Дыбіч не пераследаваў польскіх войскаў, і адступіў да Пултуска.

Паўстанне ў Літве

Практычна адначасова з паўстаннем у Польшчы адбылося паўстанне ў Літве і на Валыні. Ужо 1 снежня 1830 г. расейская ўлады ўстановілі ваеннае становішча ў Віленскай, Гарадзенскай і Менскай губернях і ў Беластоцкай акрузе. Пачаліся арышты патэнцыйных ўдзельнікаў паўстання і канфіскацыя зброяў, але ўсягоўна, напрыканцы 1830 г. па паветах пачалася падрыхтоўка да паўстання. У канцы студзеня 1831 г. з ініцыятывы Лелявіч у Вільні паўстаў Цэнтральны Камітэт, які быў павінен арганізаваць і ўзначальніць паўстанне на Літве. У склад камітэта ўвайшлі Антоні Гарэцкі, Станіслаў Шумскі, Людвік Забржыцкі, Эдвард Ромер, Юстын Грабніцкі, Міхал Балінскі і Леанід Рагалінскі.

Кожны павет трymаў сувязь з Камітэтам праз свайго дэлегата. У Дзісенскім павете гэта быў Аляксандр Лапацінскі, у Браслаўскім – Віктар Грынцэвіч, у Расіенкім павете на сувязі з Камітэтам быў Юліуш Грушэўскі і Дабраслаў Каліноўскі, ва Ўпіцкім – Казімір Трускоўскі. Пачатак паўстання Ігнат Дамейка сустрэў у Лідскім павете, знаходзячыся пад наглядам паліцыі ў мёнтку Заполле. У пачатку красавіка да Дамейкі прыбыў пасланец Віленскага камітэта для каардынациі дзеянняў. З мемуараў

Дамейкі вядома аб стасунках Камітэта з Гарадзенскай губерні. Напрыклад па рашиенні Камітэта паўстанцы павінны быў сабрацца ў трох месцах губерні: у Лідскім павете каля Васілішак, у Слонімскім ў Храбравецкай пушчы і ў Навінскіх лясах пад Наваградкам. Шчапінскі, адзін з паўстанцаў з Белавежскай пушчы прыязджаў у Вільню ў сакавіку, каб сакардынаваць свае дзеянні. Але ў цэлым Камітэт не змог сакардынаваць дзеянні паўстанцаў і пасля выбуху паўстання ў Жмудзі страціў уплыў.

На пачатку паўстання расейскіх войскаў у Літве было адносна не многа. У Вільні знаходзілася брыгада 5-й пяхотнай дывізіі (2-га корпуса) сілай каля 3 200 чалавек, у гарадах стаялі невялікія залогі (напрыклад у Менску была пакінута залога батальён Архангельскага палка з 2-м гарматамі). Аднак праз нашу тэрэторыю ў гэты момант рухаліся ў Польшу войскі 3-га расейскага корпуса і ў выпадку неабходнасці яны павінны былі аказаць падтрымку мясцовым залогам. У палове сакавіка расейскі ўрад на нашай тэрэторыі прызначыў рэакруція на бітвы расейскага войска таксама было не ў лепшым стане, і таму Дыбіч не пераследаваў польскіх войскаў, і адступіў да Пултуска.

26 сакавіка аддзелы паўстанцаў якія складаліся са шляхтам і сялян, з трох бакоў напалі на Расіену і занялі горад. Пры гэтым была аблажэбрана залога (60 чалавек) і захоплены скарб. Адразу была абвешчана незалежнасць Літвы. Вызваліліся рэакруты і арыштанты, рускіх чыноўнікаў бралі ў палон, людзі пачалі насіць трохкаляровыя кукарды. Было вырашана каб кожныя два дымы выставілі па аднаму ратніку, была арганізавана вытворчасць зброі, нарыхтоўка абмундзіравання і рыштунку. Блізкасць Прусіі палегчыла набыццё пораху і сінці.

28 сакавіка былі узяты Шаўлі, Тэльшы і Панявежа. Калі ў Коўну пра гэта даведалася расейская адміністрацыя, было вырашана ўжыць жорсткія меры. Палкоўнік Барталамей, які з лейб-гвардзейскім юнін-піянерным эскадронам чакаў прыбыцця пантонаў, атрымаў загад 29 сакавіка выступіць супраць інсургентаў са сваім эскадронам і дадатковым 4-мі ротам з 4-мя гарматамі (усяго

Войцах Косак. Улан супраць казака - эпізод Лістападаўскага паўстання.

1 200 чалавек). У той жа дзень камандзір паўстанцаў Ігнат Станевіч сабраў некалькі тысяч чалавек і рушыў у Эйраголу наступстрач Барталамею, аднак 31 сакавіка паўстанцы былі разбіты, частка аддзела разбеглася ў розных кірунках а частка адступіла. Барталамей заняў Расіену. Аднак ён не змог доўга ўтрымліцца ў Расіенах, пакінуў горад, быў прыпіснуты інсургентамі да мяжы з Прусіяй і праз некаторы час са сваім атрадам інтэрнаваны ў Прусіі.

Тэльшынскія паўстанцы ўздоўж мяжы рушылі да Палангі, па дарозе аблажэбраваючыя памежныя заслоны. Іх мэтай было ўзяць Палангу і арганізаціаці марскія пастайкі ад зношніх сяброў. Горад удалося ўзяць, але неўзабаве паўстанцы былі адтуль выбіты. У канцы сакавіка інсургенты спрабавалі злучанымі сіламі ўзяць Коўну, але былі адкінутыя ад горада.

У Літву пачалі сцягаўца расейскіх войскі: 1-я ўланская дывізія (3,5 т. шабель) знаходзілася на маршы, 2-я пяхотная брыгада займала Жамойць, 3-я пяхотная брыгада брала пад кантроль Гародню, Мерач, Коўну, 5-я пяхотная дывізія знаходзілася ў раёне Вільні, 6-я пяхотная дывізія ішла да Слоніма, 7-я рухалася да Берсця. Між тым паўстанне не сціхала, а разгаралася вакол Вільні: 4 красавіка паўсталі Ашмяны, 11 красавіка Свянцяні, а таксама Відзы, Трокі, Гальшаны. Паўстанне пачыналася і ў Гарадзенскай ды Менскай губернях.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Юрась Бабіч, Вольга Іпатава,
Юрась Каласоўскі, Ірына Марачкіна,
Леакадзія Мілаш, Але́й Петрашкевіч,
Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Содаль,
Станіслаў Суднік, Павел Сцяцко,
Але́й Трусаў.
<http://nashaslova.mns.by/>

зроблена 80 артылерыйскіх стрэлаў і пабіта шмат да-моў. Каб прадухіліць абстрэл, кавалерысты... спрабавалі атака-ваць, але стрэлы кареччу зінчылі не-калькі кавале-рыскіх звязаў, асуджансіх на смерць... Менавіта гэтае зні-шчэнне слабога заслону, які імкнуўся прадухіліць разбурэнне горада артыле-рыя было паднесена Вярзілі-ным як штурм горада які мо-ча-на бароніца. Пасля таго, як невялікі аддзел

Сцяльніцага быў разбіты, неўтамаваны зброд уварваўся ў горад, быццам яго захапілі штурмам, не прапускаючы ні слабога полу, ні састарэлых. Для іх не было нічога святога. Жанчыны і дзеці, якія схаваліся пад Боскай аховай у касцёле, пад ахвярай лютасці раз'юшаных дзікуюно. І была гэта ах-вяра, ап'ясканая крывёю бяз-вінных! Не прыпыняліся забойствы на вуліцах. Былі забітыя два ксяндзы, жыхары Завадскі, Ган і шмат іншых. Аднак сама смерць янич не знішчала ў вачах полчишч акупація выступлення з узяняцем збораў за вольнасць. Ім патрэбны былі янич пакут-ніцкія забойствы. У якасці трафеяў перамогі варвараў над бязбройным народам за-станеца ўспорванне нутра ў аднаго з жыхароў, калі дапытваліся ў яго пра гроши; расся-канне доктара Закржэўскага, і забойства калі духом прос-тых жыхароў. Іхкроў цяж-арам ляжы на галаву віноўніка іссяго гэта – Храпавіцкага, калі людскія паводзіны на зямлі паддаючы вінчышай накана-ванасці, наўмысна паслаўшай зборышча катаў для таго, каб спалохаць паўстанцаў!»

Іншы паўстанец успа-мінаў: «Маскалі даведаліся, што Пиацдзецкі адб'е усе сілы на менскі тракт, пакінуўшы толькі 200 кавалерыстаў і да-батальённай стрэльцы і касіне-раў пад камандай Сцяльні-цкага (Каментатар выдання піша, што такі колькасці войскаў не было – Л. Л.). Праз гадзіны трэ, велькім стру-менем на гэту малую жме-ніку надышлі маскалі... Калі мы расстралілі ўсе патроны, то кінуўся на ўчёкі, а маскалі

**Аўтары цалкам адказныя за падбор
і дакладнасць прыведзенай інфармацыі**

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Газета падпісаны да друку 16.05.2011 г. у 10.00. Замова № 1003.

Аб'ём 1 друкаваны аркуш. Наклад 2000 асобнікаў.

Падпісны індыкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 2130 руб., 3 мес.- 6390 руб.

Кошт у розніце: па дамоўленасці.

хутка аблужыўшы цэлья Ашмяны, кожнага чалавека, хоць і бязбройнага забілі. Маскалі ўехалі ў горад з вялікім крывацікам. Габрэі сустрэкали іх з вялікай радасцю, але яны ўсё роўна пачалі ўзломаваць крамы габрэяў, за што іх лаяў палкоўнік. Потым пачалі раба-ваць касцёлы. Дамініканскі ўзламалі, абраавалі, чатырох людзей, якія схаваліся ў касцёле зарэзалі. Дзвёры і замок муроўнага касцёла ніяк не маглі ўзламаць, дзвёры высадзілі стрэлам з гарматы, потым спалілі архіў і забілі трах чалавек. Францішкану таксама абраавалі і забраўшы дараціяў. Абраавалі дамы гараджансан, у дамах не засталася нават ні падлог ні аконных шыбаў. Гараджаніна, якога знаходзілі ў хаце, не разбіраючыся, забівалі.... іншых..., збілі неміласрна бізунамі і агаліўшы палову галавы, адпукалі...».

Сучасны расейскі гісторык Матвеев А. У. піша: «Янич 1 снежня 1830 г. быў сіфрамаваны зборна-лінейны полк. Камандзірам палка быў прызначаны будучы атаман Каўказскага лінейнага казацкага войска палкоўнік П. С. Вярзілін, баравы афіцэр, які меў багаты досвед вайны з горцамі і туркамі. 13 снежня 1830 года зборна-лінейны полк... выступіў з Стадурапала ў горад Гародню. Лінейцы былі ўключаны ў мерапрыемствы, накіраваныя супраць паўстанцаў у Літве... Неадходныя быў рашучыя меры. Асабліва буйныя сілы ракашаны былі скан-цэнтраваны ў раёне г. Ашмяны, дзе гаспадары аддзел гравада Піацдзецкага, які налічваў 2,5 тыс. чалавек. 1 красавіка (14 па новым стылі – Л. Л.) Храпавіцкі паслаў у Ашмяны аддзел з 300 лінейцаў, 500 чалавек пяхоты пры 4-х гарматах пад агульным камандаваннем палкоўніка Вярзіліна... бой быў непрацяглым, за некалькі гадзін спраў скончана, адноўлены спакой, які абышоўся інсургентамі коштам 350 чалавек .... з тых часоў ... слова «чаркес» рабіла жахливое дзе-янне... Гэтае атака лінейцаў, як пісаў польскі мемуарыст, перайшла ў пагром: казакі не скідавалі нікога на сваім шляху, рабавалі габрэйскія крамы, касцёлы, дамы. Многіх жыхароў Ашмян прывязали да гармат і прывялі ў Вільню, іншым галілі голавы. На спра-ву ў Ашмянах цар Мікалаі I адэрэагаваў наступным чы-нам: «Справы літоўскія вы-праўляюцца, урок Ашмянаў быў дзейны» (Матвеев О.В. Под Варшавой и Вайценом. <http://slavakubani.ru/>).»

Адам Міцкевіч у кнізе польскага народа і польскага пілігримства, у «Літані пілігримскай» пісаў: «Праз пакут-ніцтва жыхароў Ашмян забітых у касцёлах і дамах Пана, Вызвалі нас, Пане».

(Працяг у наст. нумары.)

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб реєстрацыі № 908 ад

18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даўліна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslova@tut.by